

Muuttuvat reaktiot rikollisuuteen: Yksityisen turvallisuusalan kontrolli, kontrollin kohteet ja luottamus

Veli Verkko -luento 3.11.2022

ELSA SAARIKKOMÄKI

Yksityisen turvallisuusalan väkivaltatapaukset ovat viime aikoina tuoneet alan ongelma-kohtia esille. Yksityistä turvallisuusalaa on tutkittu enenevässä määrin kriminologian alalla, mutta silti huomattavasti vähemmän kuin perinteistä valtion rikoskontrollia, kuten poliisia. Artikkelini nostaa esiin, että rikoskontrollin yksityistämiskehitys ja sen moninaiset seuraukset ovat jääneet liian vähälle huomiolle. Yksityisen turvallisuusalan nopea kasvu ja sen roolin laajentuminen julkiselle kentälle kertoo merkittävästä yhteiskunnallisesta muutoksesta. Tässä artikkelissa käyn läpi, mitä tiedetään yksityisen turvallisuusalan kontrollista niiden näkökulmista, jotka julkisessa, puolijulkisessa ja yksityisessä tilassa kohtaavat tätä kontrollia. Tulosten mukaan luottamus yksityiseen turvallisuusalaan on vähäisempää kuin poliisiin. Nuorilla ja vähemmistöryhmillä on epäluottamusta lisääviä kokemuksia häätämistä, kovista otteista ja epäasiallisesta käytöksestä. Esimerkiksi etnisen profiloinnin kokemuksiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota, jotta voidaan edistää yhdenvertaisuutta ja vähentää syrjäytymistä. Nuoria kunnioittavalla suhtautumisella voidaan luoda positiivisia suhteita ja luottamusta. Artikkelini painottaa, että turvallisuuden yksityistämiskehitystä on tarve ymmärtää aiempaa laajemmin. Keskittyminen pistemäisesti esimerkiksi turva-alan väkivallan ehkäisyyn ja koulutuksen lisäämiseen on tärkeää, mutta ei yksin riitä, vaan tarvitaan lisäksi syvällisempää keskustelua alan roolista ja rakenteellisista ongelmista. Kriminologisessa tutkimuksessa on tärkeää huomioida kontrollitutkimus laajasti, sisältäen niin rikoskontrollin muutokset kuin sen seurauksetkin. Tutkimusta on kehitettävä moniulotteisesti ja monimenetelmällisesti.

Suomen Kriminologinen Yhdistys ry myönsi kriminologian dosentti Elsa Saarikkomäelle ensimmäisen Veli Verkko -palkinnon marraskuussa 2022. Palkinto myönnettiin poikkeuksellisesti kontribuutiosta kriminologiaan. Palkinnon myöntämisen yhteydessä Saarikkomäki piti Veli Verkko -luennon 3.11.2022, johon tämä kirjoitus perustuu.

ALKUSANAT: Keskustelua yksityisen turvallisuusalan väkivallasta, ylilyönneistä ja etnisestä profiloinnista

Tässä kirjoituksessa teen koontia aiemmasta tutkimuksestani yksityisen turvallisuusalan kontrollista. Kirjoitus käsittelee yksityisen turvallisuusalan kasvun merkitystä tyypillisille kontrollin kohteille, valtaväestönuorille

ja rodullistetuille etnisille vähemmistönuorille, sekä luottamuksen tutkimusta. Alkuun kuvaan tätä laajaa rikoskontrollin kentällä tapahtunutta muutosta. Meillä on kuitenkin vasta vähän tietoa tästä sektorista, joka on tullut poliisin rinnalle tekemään osin hyvin samanlaisia tehtäviä, vaikkakin yksityiseen

toimintalogiikkaan perustuen. Tutkimuseimerkkien avulla nostan esiin monimenetelmällisen ja laadullisen tutkimuksen mahdollisuuksia ja tarpeita kriminologian kentällä.

Melko pian pitämäni Veli Verkko -luennon jälkeen uutisiin nousi monia yksityisen turvallisuusalan merkittäviä epäkohtia. Marraskuussa 2022 uutisoitiin ensin etnisestä profiloinnista, sisäänpääsyn estämisestä ravintoloihin ja siitä, että vartiointiliikkeen työntekijöillä oli ihmisten oletettuun alkuperään perustuvia koodeja (Mattsson & Mannila, 7.11.2022). Joulukuussa 2022 esiin tulivat tilanteet, joissa yksityisen turvallisuusalan toimijat olivat pahoinpidelleet useita heikossa asemassa olleita ihmisiä ja kuvanneet pahoinpitelyitä (Lehtinen & Karppi, 26.12.2022). Syksyllä 2023 syyttäjä on nostanut syytteet 15 järjestyksenvalvojaa vastaan pahoinpitelyrikoksista ja virkarikoksista. Alkuvuodesta 2023 esiin tuli poikkeuksellinen tapaus, jossa nainen kuoli kuuden yksityisen turvallisuusalan toimijoiden otteessa. Asiaa on tutkittu kuolemantuottamuksena (Länsi-Uudenmaan poliisilaitos, 9.1.2023). Syyttäjä on nostanut tästä syytteen syksyllä 2023. Asioista uutisoitiin laajasti ja sisäministeri ilmoitti tekevänsä laajan selvityksen yksityisen turvallisuusalan sääntelystä, valvonnasta ja koulutuksesta (sisäministeriö 27.1.2023, SM006:00/2023). Media-keskustelu keskittyi tapausten raportointiin ja esimerkiksi voimankäytön koulutuksen riittävydestä keskusteltiin vilkkaasti. Keskustelusta jäi pitkälti kuitenkin puuttumaan laajempi ymmärrys siitä, kuinka merkittävästä yhteiskunnallisesta ja rikoskontrollin muutoksesta on kyse ja kuinka laajoja seurauksia tällä muutoksella voi olla.

Alaa pidempään tutkineena yksityisen turvallisuusalan liiallinen voimankäyttö ja etniseen profilointiin viittaava toiminta ei valitettavasti tullut yllätyksenä. Kuvaan tässä artikkelissa aihepiiristä tekemääni tutkimusta ja tutkimuksen kehityslinjoja. Tämän perusteella

voidaan todeta, että kyse ei ole yksittäistapauksista, vaan syvistä rakenteellisista epäkohdista, joihin puuttumiseen tarvitaan sekä valtion että turva-alan itsensä toimia.

Veli Verkko -luento

Rikoskontrollin yksityistämiskehitys

Kontrollitutkimus on keskeinen osa kriminologiaa. Suomessa ja kansainvälisesti on tehty pitkään tutkimusta esimerkiksi rikosoikeusjärjestelmästä, vankilasta, poliisista, sosiaalisesta kontrollista ja rikosseuraamuksesta. Tutkimus on kuitenkin pitkälti keskittynyt perinteiseen kriminologian kohteeseen eli julkiseen rikosoikeusjärjestelmään. Esitän, ettei yksityistämiskehitykseksi kutsumaani ilmiötä ole huomioitu riittävästi.

Rikoskontrolli ei ole muuttumatonta, vaan eri ajassa ja paikassa muuttuvaa. Yksityisen turvallisuusalan laajeneminen perinteisesti poliisiin ja julkisen sektorin alalle on yksi keskeisimpiä viime aikojen muutoksia. Kansainvälisesti ”*policing*”-tutkimus on kriminologiassa monipuolista, mutta keskittynyt lähinnä poliisiin. Alalle on pikkuhiljaa kuitenkin syntynyt myös ”*plural policing*” -tutkimusala, joka keskittyy yksityisen ja julkisen sektorien moninaiisiin kontrollin verkostoihin (mm. Shearing & Stenning, 1981; Wakefield, 2003; White & Gill, 2013; Gurinskaya & Nalla, 2020; Hirschmann ym., 2022).

Perinteisesti rikoskontrolli on ollut valtion vastuulla, mutta nyt kansainväliset yksityiset yritykset ovat siinä enenevässä määrin mukana. Yksityisen turvallisuusalan ajatellaan usein joko korvanneen poliisia tai olevan täysin uusi ala – tutkimusten mukaan ala on kuitenkin tullut poliisiin rinnalle laajentaen kontrolliverkostoa (esim. Shearing & Stenning, 1981; Jones & Newburn, 2002; Leloup & White, 2021; Saarikkomäki ym., 2022). Keskeistä on alan muuttunut rooli rikoskontrolli-

lissa: tänä päivänä ala ei valvo enää vain yksityistä tilaa, vaan myös julkista ja puolijulkista tilaa.

Valvonta on nykyisin läsnä kaikkialla kaupunkitilassa. Yksityisen turvallisuusalan kasvu on muuttanut kaupunkitilaa, niin valvonnan ja turvallisuuden luonnetta kuin ihmisten kokemuksia kontrollista. Yksityisellä sektorilla ja sen toimeksiantajilla on käytännössä paljon valtaa määrittää, mitä järjestyksellä ja turvallisuudella tarkoitetaan.

Yksityisen turvallisuusalan kasvu ei liity pelkästään yritysten markkinalogiikkaan ja kasvun vauhdittamiseen (esim. Koskela, 2009). Keskeistä on myös huomata julkisen sektorin rooli muutoksissa. Valtiovalta on mahdollistanut turvallisuusalan laajentumisen lisäämällä toimivaltuuksia ja luovuttamalla valtaa hoitaa julkisia tehtäviä ja puuttua perusoikeuksiin. Vartijat ja järjestyksenvalvojat toimivat myös yhteistyössä poliisin kanssa. Yksityistä ja julkista alaa ei siten voida nähdä täysin erillisinä, vaan yksityinen sektori toimii julkisen kanssa yhteistyössä, lain määrittelemissä kohteissa ja sille myönnettyin toimivaltuuksin. Onkin todettu, että alan toimivaltuuksien sääntely ja yhteistyö poliisin kanssa lisää alan legitimitettä (Thumala ym., 2011; White, 2012).

Yksityistä turvallisuusalaa koskeva kansainvälinen keskustelu keskittyi alkuun teoreettisiin debatteihin yksityisen turvallisuusalan kasvun syistä (esim. Shearing & Stenning, 1981; Jones & Newburn, 2002; White, 2012). Kansainvälistä tutkimusta on sittemmin kohdistettu myös poliisin ja yksityisen turvallisuusalan roolien moninaiseen sekoittumiseen ja määrittelyyn (esim. Gurinskaya & Nalla, 2020; Hirschmann ym., 2022). Suomessa tutkimusta on tehty jonkin verran esimerkiksi toimivaltuuksien ja valvonnan osalta (esim. Hautamäki, 2011). Empiirinen tutkimus on ollut Suomessa suhteellisen vähäistä, mutta lisääntymässä (tarkemmin esim. Paasonen &

Aaltonen, 2020; Saarikkomäki, 2017; Saarikkomäki & Alvesalo-Kuusi, 2020; Saarikkomäki ym., 2022). Näen olevan tärkeää edistää tietämystä kontrollin kohteiden näkökulmista ja luottamuksesta sekä kansainvälisellä että kotimaisella tutkimuskentällä.

Yksityinen turvallisuusala, luottamus ja tutkimuksen puute

Kansalaisten luottamusta poliisiin ja rikosoikeusjärjestelmään tutkitaan erityisesti prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden teorian avulla (engl. ”*procedural justice theory*”, PJT). Kiinnostus luottamuksen tutkimiseen on lisääntynyt, ja ala onkin kasvanut viime vuosina nopeasti (esim. Tyler, 1990; Jackson ym., 2012; Oberwittler & Roché, 2022; De Maillard, 2023).

Teorian mukaan kansalaisten käsitykset rikosoikeusjärjestelmän oikeudenmukaisesta kohtelusta ovat keskeinen järjestelmän luottamusta ja legitimitettä rakentava elementti. Tyler (1990) on keskeisessä tutkimuksessa kysynyt ”miksi ihmiset noudattavat lakia?” ja kääntänyt ajatuksen niin, että oikeudenmukaisuuden kokemuksen kautta muodostuva luottamus rikosoikeusjärjestelmään lisää lainkuuliaisuutta ja yhteistyöhalua. Luottamusta eivät niinkään rakenna käsitykset esimerkiksi poliisin tehokkuudesta tai sanktioista, vaan käsitykset reilusta, tasa-puolisesta ja kunnioittavasta kohtelusta (emt.).

Teoria perustuu lukuisiin empiirisiin väestötason poikkileikkaustutkimuksiin, joissa on usein tutkittu kyselyin yleisiä näkemyksiä luottamuksesta (Schaap & Saarikkomäki, 2022). Huomioitavaa on, että kyse on ihmisten käsityksistä luottamuksesta ja oikeudenmukaisesta kohtelusta (Tyler, 1990; Jackson ym., 2012; De Maillard, 2023). Kohtaaminen voi olla luottamusta lisäävä tai vähentävä, jopa väkivaltainen, ja voimakkaita tunteita

herättävä molemmissa osapuolissa (Saarikkomäki, 2017).

Teorian tutkimusta olen kehittänyt edelleen laadullisin menetelmin. Tutkimukseni ovat avanneet tietä laadulliselle prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden tutkimussuuntaukselle sekä etnisten vähemmistönuorten ja yksityisen turvallisuusalan suhteita käsittelevälle tutkimukselle (esim. Saarikkomäki, 2017; Saarikkomäki ym., 2021; Saarikkomäki & Alvesalo-Kuusi, 2020). Hiljattain esitimme myös teorian kaipaavan laajempaa kehittämistä (Schaap & Saarikkomäki, 2022).

Prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden tutkimuskentällä olen hahmottanut seuraavat tutkimustarpeet:

1. Tutkimusta julkaistaan paljon, mutta moni uusikin tutkimus keskittyy kuitenkin perinteisiin ja jo runsaasti tutkittuihin kyselytutkimusasetelmiin sekä vain käsitteiden testaamiseen (ks. edellä mainitut tutkimukset). Nämä tutkimukset ovat tuoneet tärkeitä tuloksia, mutta tarvitaan myös *monipuolisempia empiirisiä tutkimusasetelmia* ja laadullisia tutkimuksia. Asetelmia kehittämällä päästään myös kehittämään teoriaa ja sitä kautta luomaan uusia tutkimusasetelmia ja uutta tietoa.
2. Lisäksi *kontrollin kohteiden omat näkemykset ja kokemukset* jokapäiväisessä elämässä eivät ole olleet riittävän tutkimushuomion kohteena. Tutkimus on keskittynyt yleiseen luottamukseen, joka ei perustu välttämättä omiin kokemuksiin, tai erittele mistä luottamus rakentuu. Erityisesti marginalisoitujen ryhmien luottamuksen

rakentumisesta kaivattaisiin lisää tutkimusta.

3. Prosessuaalista oikeudenmukaisuutta ja käsityksiä luottamuksesta ei ole riittävästi tarkasteltu tässä muuttuneessa kontrollikontekstissa, jossa yksityinen turvallisuusala on tullut poliisin rinnalle. Tutkimuskentältä puuttuu tietoa luottamuksesta yksityiseen turvallisuusalaan tutkimushuomion keskittyessä pääosin poliisiin. Tältä osin puuttuu sekä kyselyettä laadullista tutkimustietoa. Viime aikoina tutkimuksia on tullut muutama (esim. Saarikkomäki, 2017; Gurinskaya & Nalla, 2020; Saarikkomäki & Lampela, 2022). Jatkossa myös teoriaa tulee kehittää, sillä yksityisen turvallisuusalan luottamuksen ja legitimitetin kysymykset eivät ole samanlaisia kuin julkisen toimijan.

Tarkastellessa etnisten vähemmistöjen ja yksityisen turvallisuusalan suhdetta prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden teorian näkökulmista tai sitä laajemmin, on tutkimuksia edelleen hämmästyttävän vähän (ks. myös Keskinen ym., 2018). Ihmisten kokemuksia yksityisestä turvallisuusalasta on siis tutkittu vähän verrattuna poliisiin.¹

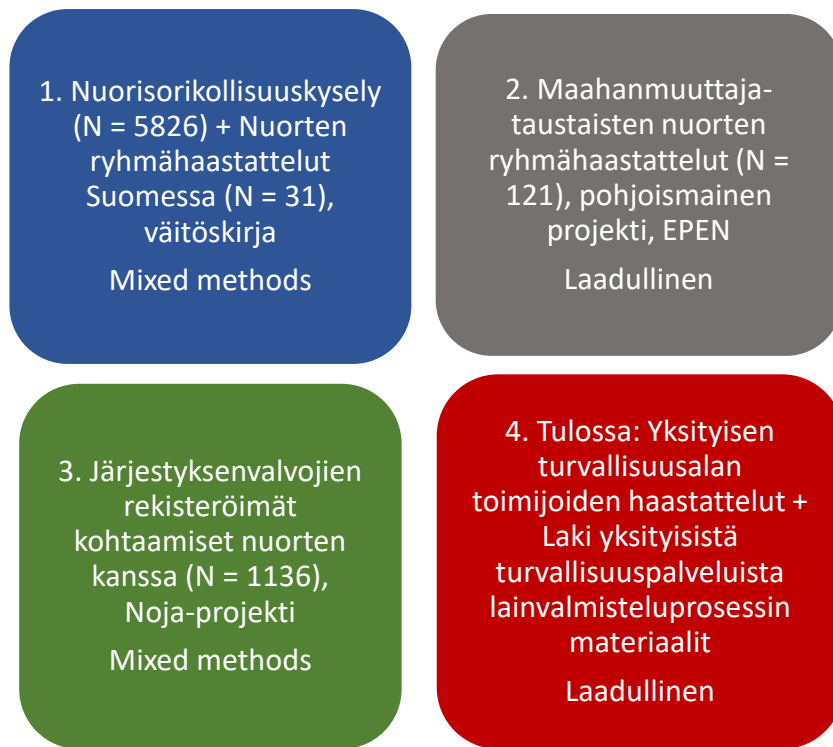
Laadullisten ja määrällisten aineistojen käyttö tutkimuksissani: yksityinen turvallisuusala ja luottamus

Kuviossa 1 näkyy, miten olen pyrkinyt tutkimaan edellä mainitsemiani tutkimusaukkoja erilaisin aineistoin ja menetelmin.

1. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) sarjassa julkaistu väitöskirjani tarkasteli alaikäisten nuorten kokemuksia ja

¹ Esimerkiksi COST Police Stops -verkoston sivustolle (<https://polstops.eu/publications-resources/annotated-bibliography/>) on tehty poliisin pysäytyksistä

tutkimuskoontia. Kirjallisuutta on kattavasti verrattuna yksityistä turvallisuusalaa koskevaan tutkimukseen.



Kuvio 1. Erilaisten aineistojen käyttö projekteissa yksityisestä turvallisuusalasta.

luottamusta poliisiin ja yksityiseen turvallisuusalaan perustuen Nuorisoriikollisuuskysely- ja ryhmähaastatteluaineistoihin (Saarikomäki, 2017). Työ nosti esiin turvallisuusalan merkitystä kaupunkitilassa ja sen kontrollin laajuutta, sekä keskusteli kontrollin muutoksista, leimaamisteoriasta ja prosessuaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Tutkimus avasi kontrollitutkimusta narratiivisen kriminologian parissa.

2. Maahanmuuttajataustaisten vähemmistönuorten kokemuksiin poliisikontrollista paneuduin postdoc-hankkeessa, ja siitä tuli erityisen ajankohtainen Black Lives Matter -liikkeen myötä. Käytimme neljää pohjoismaata tarkastelevassa hankkeessa ryhmähaastatteluaineistoja (esim. Saarikomäki ym., 2021; Saarikomäki, 2021). Tutkimus keskittyi poliisiin, mutta yksityinen turvallisuusala nousi toistuvasti esiin (Saarikomäki & Alvesalo-Kuusi, 2020). Hankkeen artikkelit laajensivat keskustelua prosessuaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja etnisestä profi-

loinnista. Sen lisäksi ne nostivat esiin poliisi-kohtaamisten merkitystä yhteiskuntaan kuulumiselle sekä kontrollin selektiivistä kohdistumista. Palaan hankkeeseen tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

3. Edelliset tutkimukseni korostivat, miten nuorten ja yksityisen turvallisuusalan kohtaamiset ovat toisinaan ongelmallisia, epäkunnioittavia, kovaotteisia, emotionaalisesti herkkiä sekä nuorten luottamusta ja tilankäytön mahdollisuuksia haastavia. Artikkelissa (Saarikomäki & Lampela, 2022) nostimme esiin myös vuorovaikutustilanteita, jotka vahvistivat luottamusta ja joissa nuoret saivat apua. Järjestyksenvalvojen koulutukseen ja rekrytointiin panostamalla luottamusta saatiin parannettua. Artikkelini tutki työmuotoa, jonka tarkoituksena on parantaa nuorten ja järjestyksenvalvojen suhteita. Otsikko ”Control, care, cooperation” – kontrollia, huolenpitoa ja yhteistyötä – kuvaa moninaisia suhteita. Nuorten näkökulmat ovat moninaisia; reflektioivia, positiivisia ja negatiivi-

sia. Analysoimme järjestyksenvalvojen raporteja, aineistoa, jollaista ei tietääkseni ole aiemmin käytetty kansainvälisestikään. Tulostemme mukaan koulutuksella ja keskittymisellä hyvään vuorovaikutukseen, pelkän häätämisen sijaan, vahvistettiin luottamusta ja nuorten asemaa.

4. Nykyinen tutkimusintressini keskittyy esimerkiksi a) yksityisen turvallisuusalan toimijoiden kokemuksiin työroolistaan sekä b) kahden maan väliseen analyysiin siitä, millaisin argumentein lainsäädännössä on perusteltu yksityisen turvallisuusalan vallan lisäämistä, alan roolia suhteessa poliisiin ja roolin muutoksia (Aineistoina on toimijoiden haastattelut ja Turun yliopiston Lakitutka-palvelusta kerätty materiaali).

Yksityinen turvallisuusala, nuoret ja etnisen profilointi

Seuraavaksi esittelen *Experiences of policing among ethnic minority youth in the Nordic countries* (EPEN) -projektin tuloksia yksityisestä turvallisuusalasta. Hanke koski nuorten näkökulmia luottamuksesta poliisiin, ja 121 nuorta osallistui laadullisiin teemahaastatteluihin Pohjoismaissa (ks. esim. Saarikkomäki ym., 2021; Saarikkomäki, 2021). Maita vertaileva tutkimusasetelma oli kiinnostava, sillä saimme samanlaisia tuloksia kaikissa Pohjoismaissa poliisien osalta; vartijakohtaukset eivät kuitenkaan nousseet muualla esiin yhtä vahvasti kuin Suomessa.

Suomen osa-aineisto keskittyi vartijoihin ja järjestyksenvalvojiin. Haastattelujen lopussa oli kysymyksiä yksityisen turvallisuusalan toimijoista, mutta nuoret myös nostivat itse aiheen aktiivisesti esille. Haastatteluihin osallistui 30 nuorta yksilö- tai ryhmähaastatteluisissa. Nuoret olivat 15–23-vuotiaita (23 nuorta miestä ja 7 nuorta naista). Suurimmalla osalla (n = 23) oli monikulttuurinen tausta: he olivat syntyneet Suomessa, mutta vanhemmat olivat Euroopan ulkopuolelta.

Haastatellut nuoret olivat koulussa tai työelämässä, joten tutkimus ei käsitellyt kaikista marginalisoiduimpia ryhmiä. Rekrytoitaessa painotettiin, että hankkeessa tutkitaan luottamusta poliisin yleisellä tasolla, eivätkä sisäänottokriteereinä olleet omat kokemukset tai rikostausta. Lähes kaikki kontaktoimani nuoret, jotka täyttivät sisäänottokriteerit, osallistuivat haastatteluun.

Tuloksissa havaittiin, että lähes kaikilla oli kohtaamisia poliisien ja yksityisen turvallisuusalan kanssa, vaikka kohtaamisten määrä vaihteli (Saarikkomäki & Alvesalo-Kuusi, 2020; Saarikkomäki, 2021). Nuorten näkökulmat kohtaamisiin olivat hyvin moninaisia eivätkä he halunneet yleistää. Kontrollitoimijoita ymmärrettiin ja puhuttiin heidän ”tekevänsä vain työtään”. Parhaimmillaan oli reilujakin puuttumistilanteita, ja nuoret saivat apua. Lähes kaikille nuorille oli kuitenkin muodostunut epäreiluksi koettu tunne siitä, että epäily kohdistui toisinaan heihin pelkän oleilun tai olemuksen, heidän rodullistetun ihonvärinsä tai ”ulkomaalaiseksi” leimatun ulkonäkönsä, takia. He kuuluivat usein lauseen ”näytät epäilyttävältä”.

Yksityisen turvallisuusalan kontrolli kohdistui useimmiten tilan käyttöön, esimerkiksi oleiluun kauppakeskustilassa ja sieltä häätämiseen (Saarikkomäki & Alvesalo-Kuusi, 2020; Saarikkomäki, 2021). Yksityinen turvallisuusala puuttui nuorten käsitysten mukaan myös normirikkomuksiin. Lisäksi kontrolli kohdistui melko pieniin asioihin, kuten kovaan ääneen ja ryhmissä oleiluun. Erona väitöskirjaani (Saarikkomäki, 2017), usea osallistuja puhui kontrollin kohdistumisesta toistuvasti myös hyvin arkipäiväisiin asioihin. Esimerkiksi ruokakaupassa seurataan tai tutkitaan vaatteet, tai nuori on menossa harrastuksiin ja on jatkuvan kontrollin tai epäilevän katseen kohteena. Osa nuorista oli myös kokenut tai nähnyt kovia otteita, tai heihin oli kohdistunut rasistista kielenkäyttöä.

Nuoret vertasivat kohteluaan muihin samanlaisissa tilanteissa oleviin. Jos lähellä oli tapahtunut jotain, eikä muihin kiinnitetty huomiota, mutta heidän luoksensa tultiin, nuoret tulkitsivat epäilyn kohdistuneen heihin heidän oletetun ”ulkomaalaistaustansa” takia. Moni nuori oli syntynyt Suomessa, joten kohtaamiset haastoivat yhteiskuntaan kuulumista (Saarikkomäki ym., 2021).

Haastattelujen perusteella havaittiin myös, että nuorilla oli tarve kehittää erilaisia ”strategioita” arkielämän kohtaamisten ja syrjintäkokemusten hallintaan (Saarikkomäki ym., 2023). Näillä pyrittiin välttämään arkipäivän kontrollia käytännössä, tai ajatuksen tasolla ymmärtämään ja vastustamaan koettua syrjintää. Toisinaan nuoret myös yrittivät olla ystävällisiä tai puhua vastaan ja kyseenalaistaa pysäytyksiä. Osa kertoi kekseliäistä selviytymiskeinoista, kuten alla olevassa esimerkissä.

B2: Olin Alepassa, siinä oli yks vartija, ja mä olin ihan kaupassa ostamassa jotain eväitä, ja yhtäkkiä se vaan seurasi mua, aina kun mä katoin taakse ni se oli siinä. Sit mä menin toiseen osastoon ja yhtäkkiä mä vaan huomasin et se tulee sinne. Sit mä katoin sitä päin ja hymyilin, en mä voinu tehdä mitään muuta. Mä vaan lähin kaupasta pois, en mä halunnu olla sille uhkaava. Mä halusin näyttää et miks sä teet mulle tälleen? Ainoo tapa oli hymyillä. (Nuori mies, EPEN-aineisto Suomi.)

On selvää, että kokemus yksityisen turvallisuusalan kovista otteista, rasismista tai väkivallasta haastaa luottamusta. Kiinnostavaa oli, että myös häätäminen, nimittely, pelottava tilanne tai etninen profilointi, saattoivat vaikuttaa suuresti yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen sekä luottamukseen.

Samoin kuin tutkimuksissa poliisin ja vähemmistön suhteista (esim. Søndergaard &

Hussein, 2022; Oberwittler & Roché, 2022; De Maillard, 2023), myös yksityistä turvallisuusalaa tutkittaessa havaittiin kokemuksia prosessuaalista oikeudenmukaisuutta ja luottamusta haastavista puuttumistoimista ja etnisestä profiloinnista (ks. myös Keskinen ym., 2018). Kohtaamiset yksityisen turvallisuusalan kanssa vaikeuttivat oikeutta käyttää tilaa ja nuoret kokivat, että heidät määriteltiin turvallisuusriskiksi.

Tulokset vartiointisektorin etnisen profiloinnin kokemuksista olivat samanlaisia kuin pääosin aikuisia koskevassa tutkimuksessa (Keskinen ym., 2018). Vertailukohteita on kuitenkin vähän, sillä yksityisestä turvallisuusalasta löytyy lähinnä vain toinen tutkimus Suomesta (Keskinen ym., 2018) sekä eräs yhdysvaltalainen tutkimus (O’Dougherty, 2006). Muutama tutkimus on tehty siitä, miten yksityisen turvallisuusalan toimijat itse välttävät tai perustelevat etnistä profilointia (Löfstrand, 2015; Søgaard, 2017). Lisäksi opinnäytetyön mukaan valikoivuutta voi esiintyä myös toimeksiantajalta tai yritysjohtolta tullessa: esimerkiksi kaupat raportoivat epäilyttäviksi koetuista henkilöistä yksityisen turvallisuusalan toimijoille (Järvinen, 2022). Vartijatkin ovat hankalassa tilanteessa esimerkiksi toimeksiantajan edellyttäessä profilointia, joten taustasyitä etsiessä on mentävä myös yksittäisiä toimijoita syvemmmälle.

YHTEENVETO: Kriminologisen kontrollitutkimuksen kehityskohteita

Lopuksi nostan esille kriminologisen kontrollitutkimuksen kehityskohteita ja jatkotutkimustarpeita. Ensinnäkin tarvitaan menetelmällistä moninaisuutta kriminologisessa tutkimuksessa. Nostin esiin esimerkkinä prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden tutkimusparadigman ja kuinka siinä on herännyt tarve käyttää kvantitatiivisten aineistojen lisäksi

myös kvalitatiivisia aineistoja, tai *mixed methods* ja pitkittäistutkimusta. Prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden teoriaperinteen pyrkimys on tutkia kohtaamistilanteita, luottamusta ja vuorovaikutusta. Siten on erikoista, että menetelminä on käytetty lähinnä kyselyitä, eikä juurikaan haastattelu- tai havainnointiaineistoja (Schaap & Saarikkomäki, 2022). Laadullinen ote paljasti myös teorian heikkouksia ja kehittämistarpeita. Lisäksi maiden välinen vertailu oli hyödyllistä ja jatkossakin kannatettavaa. Teorian ja tutkimusasetelmien kehittäminen on tärkeää, jotta muuttuvasta maailmasta saadaan ajantasaista ja monipuolista tietoa.

Toiseksi kriminologinen tutkimus on pitkälti keskittynyt julkiseen rikosoikeusjärjestelmään ja poliisiin, eikä muuttuvaa turvallisuuskentän alaa ole huomioitu riittävästi. Alussa kuvaamani perustavanlaatuiset muutokset rikoskontrollin ja turvallisuuden hallinnan kentällä nostavat tarpeen tutkia ilmiöitä laajemmin. Empiiriset tutkimukset ovat herättäneet tarpeen pohtia turvallisuuden yksityistämiskehitystä ja alan valtaa ja legitimitettä. Yksityistä turvallisuusalaa koskevaa tutkimusta olisi syytä ylipäänsä lisätä ja kehittää, alkuun esimerkiksi vertailemalla poliisitutkimuskentällä tehtyyn, mutta sen jälkeen vieden tutkimusta eteenpäin.

Tämä koskee myös prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden tutkimusparadigmaa. Aiemmassa tutkimuksessa on usein valtio ja legitimitetti keskeinen fokus, ja taustalla näkyy normatiivinen näkökulma poliisista; tärkeää olisi kuitenkin valtarakenteiden ja marginalisoitujen ryhmien kokemusten huomioiminen (Schaap & Saarikkomäki, 2022). Tutkimusasetelmia suunniteltaessa prosessuaalista oikeudenmukaisuutta ja ”*plural policing*” -kenttää tulisi yhdistää, eli painottaa luottamuksen ja kokemusten tutkimista. Yksityisen turvallisuusalan lisääminen tutkimuskentälle tuo esille kuitenkin uusia kiin-

nostavia kysymyksiä, koska ala ei ole julkinen toimija, vaikka toimiikin osin samanlaisissa tehtävissä kuin poliisi. Luottamuksen ja legitimitetin kysymykset ovat siten erilaisia.

Kriminologisessa kontrollintutkimuksessa on tarkasteltava moninaisia vaikutuksia eikä pelkästään rikollisuuteen liittyviä kysymyksiä. Keskeiseksi kysymykseksi aineistojen pohjalta nousikin, miten kontrolli vaikuttaa laajasti ihmisen yhteiskuntaan kuulumiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Kontrollilla voidaan luoda epäreiluksi koettuja ja syrjäyttäviä käytäntöjä ja leimoja, ja sitä kautta sillä voi olla jopa rikollisuutta lisääviä vaikutuksia, tai luottamusta, kuulumista ja avun tunnetta lisääviä kohtaamisia.

Jälkisanat

Alkuvuonna 2023 ja vuodenvaihteessa esiin tulleet yksityisen turvallisuusalan väkivalta- tapaukset nostivat aiheen tärkeyden myös julkiseen keskusteluun. Keskustelusta puuttui kuitenkin laajempi ymmärrys rikoskontrollin ja turvallisuuden hallinnan muutoksista sekä muutosten yhteiskunnallisista merkityksistä. Kontrollintutkimuksessa voidaan kääntää katse myös kontrollitoimijoiden rikoksiin ja epäasiallisiin toimiin, valvonnan puutteisiin tai niiden taustalla oleviin rakenteellisiin syihin. Rikoskontrollin yksityistämiskehitystä ja alan ongelmakohtia on syytä ymmärtää pintaa syvemmälle, jotta voimme puuttua myös haitallisiin seurauksiin. Keskittyminen turva-alan väkivallan ehkäisyyn ja koulutuksen lisäämiseen on tärkeää ja hyödyttää kaikkia osapuolia, mutta se ei yksin tai pistemäisenä riitä, vaan jatkossa tarvitaan syvällisempää tietoa alan roolista ja rakenteellisista ongelmista. Kriminologinen kontrollintutkimus voi tarjota monia mahdollisuuksia jatkotutkimuksille ja sitä kautta myös yhteiskunnassa ilmenevien ongelmien ratkaisuun.

KIRJALLISUUS

- De Maillard, J. (2023). Experiencing Police Stops in France. *European Journal of Policing Studies*, (6)1, 5–26.
<https://doi.org/10.5553/EJPS/2034760X2022001003>
- Gurinskaya, A. & Nalla, M. K. (2020). Citizen satisfaction with private police in Russia: Does satisfaction with public police matter? *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 36(1), 4–18.
<https://doi.org/10.1771/104398621989021>
- Hautamäki, T. (2011). *Yksityisen turvallisuusalan valvonta*. Lisensiaatintutkielma, Vaasan yliopisto.
- Hirschmann, N., John, T., Reichl F., & Garand, J. A. (toim.). (2022). *Plural Policing in the Global North*. Springer, Cham.
<https://doi.org/10.1007/978-3-031-16273-2>
- Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Myhill, A., Quinton, P., & Tyler, T. R. (2012). Why do People Comply with the Law? Legitimacy and the Influence of Legal Institutions. *British Journal of Criminology*, 52, 1051–1071.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azs032>
- Jones, T. & Newburn, T. (2002). The Transformation of Policing? *Understanding Current Trends in Policing Systems*, *British Journal of Criminology*, 42(1), 129–146. <https://doi.org/10.1093/bjc/42.1.129>
- Järvinen, E. (2022). *Etnisen profiiloinnin kontrollointi ja välttäminen yksityisellä turvallisuusallalla*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022062950509>
- Keskinen, S., Aminkeng Atabong, A., Himanen, M., Kivijärvi, A., Osazee, U., Pöyhölä, N., & Rousku, V. (2018). *Py-säytetyt - Etninen profiilointi Suomessa*. SSHK Notat 1/2018. Helsingin yliopisto.
- Koskela, H. (2009). *Pelkokierre: Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Gaudeamus.
- Lehtinen, D. & Karppi, T. (26.12.2022). Poliisi otti kiinni kuusi järjestyksenvalvojaa pahoinpitelyistä epäiltyinä – turvapalvelu käynnisti sisäisen tutkimuksen. *Yle Uutiset*. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20010337>
- Leloup, P. & White, A. (2021). Questioning Anglocentrism in plural policing studies: Private security regulation in Belgium and the United Kingdom. *European Journal of Criminology*, 20(2), 381–781.
<https://doi.org/10.1177/14773708211014853>
- Länsi-Uudenmaan poliisilaitos. (9.1.2023). Poliisi jatkaa tutkintaa tapauksessa, jossa henkilö menehtyi vartijoiden voimankäyttötilanteessa 7.1. Saatavilla: <https://poliisi.fi/-/poliisi-jatkaa-tutkintaa-tapauksessa-jossa-henkilo-menehtyi-vartijoiden-voimankayttotilanteessa-7.1>
- Löfstrand, C. H. (2015). Private security policing by ‘ethnic matching’ in Swedish suburbs: avoiding and managing accusations of ethnic discrimination, *Policing and Society*, 25(2), 150–169.
<https://doi.org/10.1080/10439463.2013.817996>
- Mattsson, I. & Mannila, S. (7.11.2022). Två stora väktarföretag använder koder för romer, afrikaner och asiater – väktare: ”Jag vill inte behandla människor som endast en del av en viss grupp”. *Yle Svenska*. Saatavilla: <https://svenska.yle.fi/a/7-10022573>
- O’Dougherty, M. (2006). Public Relations, Private Security: Managing Youth and Race at the Mall of America. *Environment and Planning D: Society and Space*, 24(1), 131–154.
<https://doi.org/10.1068/d64j>
- Oberwittler, D. & Roché, S. (2022). How institutional contexts shape police-adolescent encounters. *A study of France and Germany*, *Policing and Society*, 32(3),

- 378–410.
<https://doi.org/10.1080/10439463.2022.2037553>
- Paasonen, J. & Aaltonen, M. (2020). Violent victimization, fear of crime, and experiences of criminal justice processes among security personnel in Finland: evidence from survey data. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 36(1), 161–172.
<https://doi.org/10.1177/1043986219890207>
- Saarikkomäki, E. (2017). *Trust in Public and Private Policing: Young People's Encounters with the Police and Private Security Guards*. Research Report 3, Helsinki: University of Helsinki, Institute of Criminology and Legal Policy.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/174814>
- Saarikkomäki, E. (2021). Etnisten vähemmistönuorten kokemukset virallisesta kontrollista ja leimasta. *Kriminologia*, 1(1), 20–38. <https://kriminologia.journal.fi/article/view/109018>
- Saarikkomäki, E. & Alvesalo-Kuusi, A. (2020). Ethnic Minority Youths' Encounters With Private Security Guards: Unwelcome in the City Space. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 36(1), 128–143.
<https://doi.org/10.1177/1043986219890205>
- Saarikkomäki, E. & Lampela, P. (2022). Improving private security–youth relations in quasi-public spaces: control, care, cooperation. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 46(1), 15–30.
<https://doi.org/10.1080/01924036.2021.1899000>
- Saarikkomäki, E., Paasonen, J. & Haarla, S. (2022). Trust in Private Security: Current Research in Finland. Teoksessa N. Hirschmann, T. John, F. Reichl & J. A. Garand (toim.) *Plural Policing in the Global North* (s. 177–195). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-16273-2_10
- Saarikkomäki, E., Haller, M. B., Solhjell, R., Alvesalo-Kuusi, A., Kolind, T., Hunt, G., & Burcar Alm, V. (2021). Suspected or protected? Perceptions of procedural justice in ethnic minority youth's descriptions of police relations. *Policing and Society*, 31(4), 386–401.
<https://doi.org/10.1080/10439463.2020.1747462>
- Saarikkomäki, E., Solhjell, R., & Wästerfors, D. (2023). Dealing with police stops: how young people with ethnic minority backgrounds narrate their ways of managing over-policing in the Nordic countries. *Policing and Society*, 33(8), 937–952.
<https://doi.org/10.1080/10439463.2023.216838>
- Schaap, D. & Saarikkomäki, E. (2022). Rethinking police procedural justice. *Theoretical Criminology*, 26(3), 416–433.
<https://doi.org/10.1177/13624806211056680>
- Shearing, C.D. & Stenning, P.C. (1981). Modern private security: its growth and implications. *Crime and Justice*, 3/1981, 193–245.
<https://www.jstor.org/stable/1147380>
- Sisäministeriö. (27.1.2023). Työryhmä arvioidaan yksityisen turvallisuusalan ohjausta, valvontaa ja koulutusta. Saattavilla: <https://intermin.fi/-/tyoryhma-arvioidaan-yksityisen-turvallisuusalan-ohjausta-valvontaa-ja-koulutusta>
- Sisäministeriö SM006:00/2023. *Yksityisen turvallisuusalan koulutusta, ohjausta ja valvontaa selvittävä työryhmä* (6.2.2023–31.5.2023).
- Søgaard, T.F. (2017). Ethnicity and the policing of nightclub accessibility in the Danish night-time economy. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 24(3), 256–264.

<https://doi.org/10.1080/09687637.2017.1279588>

Søndergaard, J. K. & Hussein, T. (2022). *Etnisk Profilerings – Hovedresultater fra tre undersøgelser*. Institut for Menneskerettigheder.

Thumala, A., Goold, B. & Loader, I. (2011). A tainted trade? Moral ambivalence and legitimation work in the private security industry. *The British Journal of Sociology*, 62(2), 283–303.

<https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2011.01365.x>

Tyler, T. R. (1990). *Why people obey the law*. Yale University Press.

Wakefield, A. (2003). *Selling Security: The Private Policing of Public Space*. Willan Publishing.

White, Adam (2012). The new political economy of private security. *Theoretical Criminology*, 16(1), 85–101.

<https://doi.org/10.1177/1362480611410903>

White, A. & Gill, M. (2013). The transformation of policing: from ratios to rationalities. *The British Journal of Criminology*, 53(1), 74–93.

<https://doi.org/10.1093/bjc/azs049>